

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● № 06 (3594) ●

● СЕРАДА, 27 САКАВІКА, 2019

ВЫДАННЕ «ГОЛАС РАДЗІМЫ» ЧЫТАЙЦЕ НА ПАРТАЛЕ ZVIAZDA.BY

Родныя мясціны спадарыні Галіны
Стар. 4

Каардынаты нашага быцця
Стар. 6

З Небам — на сваёй мове
Стар. 8

БЛІЗКІЯ ЛЮДЗІ

Радавод з песнямі

Кіраўніца Цюменскай абласной грамадскай арганізацыі “Нацыянальна-культурнае таварыства “Аўтаномія Беларусь” Марыя Піскун больш за 30 гадоў жыве ў Сібіры, зберагаючы моцныя духоўныя повязі з Бацькаўшчынай нават у родных песнях

У песні, якая часта гучыць на канцэртах беларусаў Цюмені, ёсць радкі: “Куда б меня ни привела дорога — я вспоминаю родину свою”. Так і ў спадарыні Марыі склалася: Бацькаўшчына далёка, ды ўспаміны пра яе душу саграваюць. Помніцца, пасля камандзіроўкі ў Цюмень журналісты Іван і Валянціна Ждановічы распавялі чытачам “ГР” пра сямейны ансамбль “Спадчына”. (“Ім засталася “Спадчына” — ГР, 11.01.2014). А мая сустрэча з Марыяй Іосіфаўнай, кіраўніцай гурта, дала магчымасць паглыбіцца ў традыцыі дружнай і таленавітай сям’і, больш дзедацца пра радавод, песенную культуру цюменскіх беларусаў. Мая супляменніца была шчырая, не абышлося без слёз і ўсмішак, калі згадвала бацькоў, родную Беларусь. Пакінулі яны з мужам і двума дзецьмі родны кут пасля Чарнобыльскай аварыі ды ўжо больш за 30 гадоў жывуць на Цюменскай зямлі.

З вялікага роду многа прыплоду

Гарталі мы радавод, што зберагаецца, прадаўжаецца ў сям’і. Складаць-пісаць яго Марыя пачала, калі неяк дачка Надзея падарыла ёй ра-

даводную кнігу ў добрым пераплёце, прапанавала пустыя старонкі запоўніць успамінамі. Ужо не было ў Марыі мамы й таты, каб з іх дапамогай паднавіць ланцужок сямейных сувязяў, падзей. Трохі сцерліся з памяці моманты дзяцінства. Думала пра тое — і стала трывожна неяк: а раптам яе дзеці, унукі ў Сібіры забудуць, адкуль іх родавыя карані, кім і якімі былі іх продкі? Пачала запісваць тое, што захавала памяць: спачатку ад рукі, потым тэкст набрала на камп’ютары. Брала фатаграфіі, сканавала, з тэкстам злучала. Прадумала, як усё аформіць. Атрымалася “Радаводная кніга”, у якой і свабоднае месца засталася — для працягу родапісання. Пра многае, працуючы над кнігай, успомніла. І паплакала, і пасмяялася, а нешта з вышыні гадоў пабачыла ў іншым ракурсе. Спадзяецца, што кніга будзе мець чытачоў і праз доўгія гады.

Пачынала кнігу, згадваючы бацькоў: Надзею Канстанцінаўну ды Іосіфа Васілевіча Усціменкаў. Пазнаёміліся яны, працуючы ў Брожскім леспрамгасе, жыццё пражылі ў каханні ды згодзе. Ён працаваў кіроўцам, пазней — загадчыкам клуба, быў на ўсе рукі майстар: бочкі добрыя рабіў, ведры, кошыкі плёў. Мама (у дзявоцтве Кірسانава) вяла гаспадарку,

Марыя і Мікалай Піскункі з дачкамі ды ўнучкамі

выхоўвала пяцых дзяцей. Адзін час працавала кухарам: усе любілі яе абеды, бо смачна гатавала. Дарэчы, згадвае Марыя, у яе вялікая радня, бо ў мацінай сям’і было сямёра дзяцей, у татавай — васьмёра. “Традыцыю шматдзетнасці” ў родзе Піскуноў павважаюць: у Марыі з Мікалаем — дзеці Аляксандр, Надзея і Вера. У іх старэйшай дачкі таксама трое дзяцей: Аляксей, Ангеліна, Марыя. І ў сям’і мужа Надзеі, Станіслава Падкарытава, трое дзяцей.

Расказвае Марыя пра маму, яе дзяцінства. У часе вайны Надзею Кірсанаву з братам немцы завезлі ў Нямеччыну: яго трымалі ў канцлагеры, а яе

вызначылі дапаможнай рабочай на кухню да гаспадара. Немец, расказвала, прыслугу не крыўдзіў: карміў, апранаў, да брата на спатканні адпускаў. “Вярнуўшыся ў Беларусь, мама гатавала суп з грэнкамі ды іншыя стравы, пра якія ў беларускіх вёсках не ведалі, — згадвае Марыя. — А гады нямецкай акупацыі мама ўспамінала з болем. Немцы, казалі, бульбу ўсю забіралі, а ўначы вяскоўцы ў полі падбіралі сабе хіба дробную, што пакідалі крадком. Потым клубні не чысцілі, з шалупіннем елі. Як і лебяду, і кару, і траву — усё елі, каб не памерці з голаду”.

→ Стар. 5

ВЕСТКІ

Чувашыя: таварыства дружбы

Народны паэт Чувашыі Валеры Тургай ініцыяваў стварэнне “Таварыства дружбы “Чувашыя — Беларусь”

Валеры Тургай, перакладчык паэзіі Янкі Купалы на чувашскую мову, пашырае беларускую літаратуру ў роднай прасторы. Ён ініцыяваў стварэнне Чувашскай рэспубліканскай арганізацыі “Таварыства дружбы “Чувашыя — Беларусь”. Письменнік здолеў аб’яднаць вакол сябе добра вядомых у рэгіёне людзей. У прэзідыум таварыства ўвайшлі гандырэктар будаўнічай фірмы “Комплекс” Валеры Гардзееў, рэктар Чувашскага дзяржаўнага педуніверсітэта імя І. Якаўлева, дырэктар Чувашскага дзяржінстытута гуманітарных навук Пётр Красноў, заслужаны работнік культуры Чувашыі Раіса Сарбі, дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Святлана Старыкава і шмат хто яшчэ з дзячаў культуры, навукі, арганізатараў вытворчасці.

“Вечарыны, беларуска-чувашскія імпрэзы, а на перспектыву — арганізацыя Дзён культуры і літаратуры Беларусі ў Чувашыі... — дзеліцца планами Валеры Тургай. — Я люблю Беларусь, з цікавасцю сачу за тым, як развіваецца ваша культура, літаратура. І, несумненна, мне хацелася б уцягнуць у прастору судакранання з вашай краінай, вашым народам і сваіх землякоў”.

Сяргей Шычко

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Трагедыя была ў Янопалі

Жыхароў фальварка, што стаяў калісьці ў гістарычным месцы цяперашняга Жабінкаўскага раёна Брэстчыны, напатаку лёс вясцоўцаў з Хатыні: карнікі пазабівалі янопальцаў 30 верасня 1943 года і сам той фальварак спалілі. Пасля вайны ён ужо не адраджэўся.

Няпростымі бываюць шляхі да гістарычнай праўды. Сведчаннем таму й лёсы людзей, загінулых восенню 1943-га на Жабінкаўшчыне, у колішнім фальварку Янопаль Рагазнянскага (цяпер Ленінскага)

сельсавета. Згадаў пра даўнюю трагедыю ў Янопалі наш зямляк Павел Сідарук, ураджэнец Жабінкаўскага раёна. Ён жыве ў Расіі, у Нальчыку, там узначальвае савет Кабардзіна-Балкарскага грамадскага руху “За аднаўленне, сябры!”. Супрацоўнічае з газетай “Голас Радзімы”. У адным з пісем у рэдакцыю Павел Фёдаравіч паведаміў, што звярнуўся да дырэктара Мемарыяльнага комплексу Хатыні з просьбай ушанаваць памяць пра спалены фашыстамі ў гады вайны фальварак Янопаль, знішчаны там людзей. А калегі напісалі пра тое нам, у рэдакцыю жабінкаўскай райгазеты “Сельская праўда”. Каб укладніц падрабязнасці пра трагедыю.

Пра Янопаль Павел Сідарук чуў яшчэ дзіцем ад старэйшых, якія жылі пад акупацыяй фашыстаў у гады вайны. Потым, згадвае, у канцы 70-х пра трагедыю фальварка, яго жыхароў пісала й нейкая газета, магчыма, брэсцкая абласная “Заря”. І тут да месца будзе згадаць, што Янопаль у гісторыі сапраўды вядомы! Праўда, пе-

раважна спецыялістам, што вывучаюць беларускую мінуўшчыну. Але вядомы чым? 17 верасня 1943 года каля Крупчыцаў (сённяшняя вёска Чыжэўшчына) адбылася найбуйнейшая бітва часоў Касцюшкаўскага паўстання. Гэта, нагадаю, было нацыянальна-вызваленчае паўстанне 1794 года пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі за аднаўленне незалежнасці й суверэнітэту Рэчы Паспалітай у межах 1772 года. Паўстанне ахапіла вялікія тэрыторыі Польшчы, Беларусі, Літвы. Заключны ж этап Крупчыцкай бітвы, у якой напругу вырашаў далейшы лёс Бацькаўшчыны, праходзіў непасрэдна ў Янопалі. Пасля адыходу паўстанцаў расійскія войскі пад кіраўніцтвам генерал-аншэфа Аляксандра Суварова на пэўны час прыпыніліся паблізу фальварка. І потым рушылі ўслед за паўстанцамі генерала Каралія Серакоўскага.

Цяпер — пра самую трагічную падзею, якая адбылася 30 верасня 1943 года.

Урачыстае адкрыццё капліцы на Крупчынскім полі

У Жабінкаўскай раённай кнізе “Памяць” названы пайменна 11 чалавек, што сталі ахвярамі карнікаў. А ў Дзяржархіве Брэсцкай вобласці захоўваецца “Спіс грамадзян СССР, што пражывалі ў Рагазнянскім сельсавеце, якія расстраляны, замучаны і вывезены нямецкімі фашыстамі ў Айчынную вайну ў Германію”.

→ Стар. 7

ISSN 0439-3619

9 770439 361003 1 9 0 0 6

Трагедыя была ў Янопалі

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Рукапісны дакумент складзены ў двух экзэмплярах, напісаны рознымі почыркамі 30 студзеня 1945 года ў мястэчку Жабінка. У ім пералічаны 11 асоб, расстраляных у Янопалі, у такім парадку: Васіль Мілешка (1919–1943), Марыя Мілешка (1920–1943), Марыя Васілеўна Мілешка (1939–1943), Зінаіда Васілеўна Мілешка (1941–1943), Марыя Куратовіч (1917–1943), Кацярына Куратовіч (1941–1943), Антаніна Філанюк (1922–1943), Пётр Лісковіч (1894–1943), Васіль Лісковіч (1929–1943), Міхаіл Боква(?) (?–1943), Боква(?) (1880–1943). З гадоў нараджэння, прозвішчаў ды прозвішчаў па бацьку ахвяр трагедыі можна зразумець, якія ў іх былі роднасныя сувязі. Што сярод расстраляных былі й тры маленькія дзяўчынкі 2-х і 4-х гадоў.

Асобна патрэбна сказаць пра двух апошніх асоб у спісе. У “Памяці” прозвішча перадаецца ў форме “Боня”, але дакумент 1945 года таму супярэчыць:

у абодвух экзэмплярах напісанае ніяк нельга расчытаць як “Боня”. І форма, напісаная намі, толькі версія. А хто ведае праўду? У дачыненні да апошняй ахвяры пазначана так: “цешча яго (Міхаіла), імя і прозвішча невядомыя”. На помніку, што ўсталяваны ў лесе, на Чыжэўшчынскіх могілках ёсць надпіс па-руску “Вечная памяць погибшим от рук немецко-фашистских палачей в имении Янополь 30.IX.1943 г.”, няпоўны пералік забітых і фотаздымак жанчын. Па ўзросце з пералічаных гэта можа быць толькі партрэт яе, безымяннай Міхаілавай цешчы.

Некалі трохі пра абставіны трагедыі

расказваў старажыл вёскі Чыжэўшчыны Фама Сірацюк: “Іх забілі за сувязь з партызанамі, а хутар спалілі. Няма ўжо таго Янопаля”. Сышоў у вечнасць і сам старажыл. Цяпер нагадвае пра колішні населены пункт хіба што наз-

ва ўрочышча Янопаль — у некалькіх кіламетрах на паўднёвы захад ад Чыжэўшчыны.

Анатоль Бензярук, журналіст, г. Жабінка.

Фальварак Янопаль бачны на карце ўнізе

Помнік на магіле ахвяр Янопаля

Рэдакцыйны каментар

Дзякуем шануюнаму калегу за цікавы тэкст. А таксама й за яго каштоўную кнігу “Крупчыцы. 1794 год: Падзеі і памяць роднай гісторыі” (“Брэсцкая друкарня”, 2007). Анатоль Расціславіч падарыў яе рэдакцыі ў часе чарговай кніжнай выставы-кірмашу. Гэта ўнікальнае дакументальна-гістарычнае даследаванне, эпіграфам да якога ўзяты паказальныя, пранізлівыя радкі з верша Расціслава Бензера: “Гісторыю, скажучы, пісалі/ Падзея даспадобы — на скрыжалі/ Заносілі, а не — вялі на згубу.../ Сваёй мінуўшчыны не ведаем, не любім./ Калі ж распавядаць пачнуць у школе/ Праўдзіва пра баі за Крупчыцамі ў полі?..”. Гэты бацькоўскі завет сэрцам успрыняў Анатоль Бензярук і правёў каласальную працу, каб менавіта праўдзіва расказаць “пра баі за Крупчыцамі ў полі”. У кнізе 150 старонак, аўтар выкарыстаў дзясяткі дакументальных крыніц, на падставе якіх паказвае падзеі лета й восні 1794 года на землях былой Берасцейшчыны, цяперашняй Брэстчыны. У анатацы да кнігі чытаем пра бітву: “Тут вырашаўся не толькі лёс нацыянальна-вызвольнага чыну, які ўзначаліў Тадэвуш Касцюшка, не толькі Беларусі й Польшчы, але і ўсёй Еўропы”.

Сёлета ўвосень, нагадаем, споўніцца 225 гадоў з часу Крупчыцкай бітвы, таму звернем на яе ўвагу. Адбылася бітва паміж паўстанцкім корпусам генерала Карая Серакоўскага і расійскімі палкамі генерал-аншэфа Аляксандра Суварова. Доўгі час, аднак, згадвае аўтар, “падзеі, знітаваныя з Касцюшкаўскім паўстаннем, ці замоўчваліся айчыннымі гісторыкамі, ці апісваліся вельмі фрагментарна, з памылкамі й недакладнасцямі”. Таму й не было аб’ектыўнасці ў асвятленні векапомных падзей XVIII стагоддзя на Беларусі. А такое стаўленне да ўласнай гісторыі, вядома ж, мае негатывнае “рэха” ў часе, у ментальнасці нашых суродзічаў: “Для большасці беларусаў той час і ягоныя героі не ўспрымаліся як частка нацыянальнай гісторыі, не былі яны прадметам гонару ды шанавання. Складвалася ўяўленне,

Непадалёк ад Крупчыцкага поля

быццам на гэтых тэрыторыях разыгрываліся падзеі, у якіх чужынцы вырашалі свае палітычныя задачы, а беларусы не мелі да таго ніякага дачынення. Любы народ гэткую пастаноўку пытання ўспрымаў бы як прыніжэнне нацыянальнай годнасці”. Заслугоўвае павагі, што Анатоль Бензярук здолеў, як ён сам піша, паглядзець на лёсавызначальныя для Бацькаўшчыны падзеі не столькі вачыма крытычнага нашчадка, колькі поглядам зацікаўленага сучасніка. І таму да месца ў кнізе й агляд “поля бітвы”, палемічнага змагання, што вядзецца паміж расійскімі, польскімі ды беларускімі гісторыкамі вакол пытанняў, знітаваных з Касцюшкаўскім паўстаннем.

Адно з адкрыццяў, якое зробіць для сябе дапытлівы чытач кнігі “Крупчыцы. 1794 год: Падзеі і памяць роднай гісторыі”: аказава-

еграў Беларускага корпуса, што першымі па багнах пачалі самазабойную атаку на цэнтр дывізіі Серакоўскага, каб адцягнуць увагу ад манёўраў на флангах. У папулярных працах беларускіх гісторыкаў канца XX стагоддзя сцвярджалася, што касцяк корпуса быў набраны ў 1780-х гадах у Беларускам генерал-губернатарстве. Гэтым егерам у немайлой ступені супрацьстаялі паўстанцы-беларусы”.

Цяпер красамоўны факт у тэму повязі часоў ды меркавання аўтара пра “няпростыя шляхі да гістарычнай праўды”: з кнігі вынікае, што яшчэ ў 1993 годзе з’явілася ідэя ўшанаваць памяць ахвяраў Крупчыцкай бітвы. Задума, удакладняе Анатоль Бензярук, паходзіла ад тагачаснага спецыяліста па ахове гістарычна-культурнай спадчыны Упраўлення культуры Брэсцкага аблвыканкама Леаніда Несцерчука. Тады беларуская грамадскасць рыхтавалася адзначыць 200-годдзе паўстання і 250-я ўгодкі Тадэвуша Касцюшкі. Хацелі паставіць у Чыжэўшчыне толькі памятник каменю, потым знайшла прыхільнікаў ідэя мемарыяльнай капліцы. Бо раней на Крупчыцкіх каталіцкіх могілках і была драўляная капліца, якая не ацалела ў Вялікую Айчынную вайну. Падмурак будучай капліцы быў заліты 7 лістапада 1998 года, саму ж яе (архітэктар з Жабінкі — Сцяпан Кандрацюк) урачыста адкрылі, асвяцілі праз 210 гадоў пасля бітвы: 23 верасня 2004 года. Чытаем у кнізе: “На плітах гранітнай піраміды, змешчанай у цэнтры капліцы, пазначаны палкі Серакоўскага і Суварова, што біліся на Крупчыцкім Вялікім полі. На задняй пліце перад выяваю Божай Маці выбітыя радкі з верша Расціслава Бензера: “Канец легенды”. “Памолімся: хай Бог грахі даруе/ І тым, хто па-геройску лёг у бітве./ І тым, хто ісціну па-свойму перайначваў/ І ўсім, хто сёння на зямлі

жыве”. У сучаснасці Крупчыцкая мемарыяльная капліца пакрысе становіцца візітнай карткай Жабінкаўшчыны”.

Мяркую, з часам некалькі будзе пазначана й месца спаленага карнікамі фальварка Янопаль, які аказаўся непадалёк ад Крупчыцкага поля: пры дарозе, па якой з боем адступалі паўстанцы. Фальварак падпісаны ў самым нізе на карце “Бітва пад Крупчыцамі 17 верасня 1794 года”, зме-

студзеня 2014 года выяўленнем і прадстаўленнем алічаваных дакументаў для базы дадзеных займаецца Цэнтральны архіў Камітэта дзяржаўнай бяспекі Беларусі. Праца па ўдакладненні спісу спаленых вёсак, нападзенні базы інфармацыяй працягваецца. Аўтары запрашаюць карыстальнікаў узяць удзел у аднаўленні трагічных старонак у гісторыі нашай краіны”.

На думку Анатоля Бензера, у згаданай базе ёсць недакладнасці. У перапісцы з рэдакцыяй ён як доказ прыводзіць Драмлёва — найвядомую “вогненную вёску” Жабінкаўшчыны, якая пазначана і ў хатынскім Могільніку вёсак. У базе пададзена: у Драмлёве ў верасні 1942-га карнікі спалілі 286 чалавек. Аднак, звяртае ўвагу даследчык, насамрэч ахвяр было 183. Журналіст мае выпіску са справы з Дзяржархіва Брэсцкай вобласці (Ф. 835. Воп. 1. Спр. 1а), у якім па лічбах ахвяр — вялікі разнабой: “Прыкладам, на 4-м аркушы прыводзіцца лічба 286 загінлых, а на 130-м — ужо 270... У так званых “дакументах” цэлыя россыпы лічбаў ахвяр: 270, 275, 280, 286, 375 і нават... да 2100 (дзе тысячы сто!!!). З таго пераліку ў 60-я гады ў Маскву патрапіла лічба 286 — яе й пачалі ўсюды падаваць, так і па гэты час”.

Магчыма, калі жыхары фальварка Янопаль мелі сувязі з партызанамі, то ў архіўных дакументах, данясеннях тагачасных партызанскіх сувязных знойдзецца звесткі пра бязвінна забітых людзей. Яшчэ вядома: у 1921-1931 гадах польскія ўлады — тэрыторыя Заходняй Беларусі была ў складзе Польшчы — правялі перапіс насельніцтва краіны для вызначэння яго нацыянальнага складу. Па ўсёй бачнасці, ахвяры сталага веку з Янопаля ў тых дакументах пазначаны. Як і ў дакументах, што рабіліся пасля далучэння Заходняй Беларусі да БССР (пасля 17 верасня 1939 года).

Іван Ждановіч

Вокладка кнігі А. Бензера

Леанід Несцячук у Сяхновічах